

Dean Komel

VPRAŠANJE BITI IN ODGOVOR ČASA

(Mednarodni simpozij)

Gledišča, vprašanja in sporočilo Heideggrovega dela *Bit in čas*)

V prostorih Slovenske matice je 28. in 29. novembra 1997 potekal mednarodni simpozij *Gledišča, vprašanja in sporočilo Heideggrovega dela Bit in čas*, ki ga je priredilo Slovensko filozofsko društvo v sodelovanju s Fenomenološkim društvom v Ljubljani, založbo Slovenska matica, Oddelkom za filozofijo Filozofske fakultete v Ljubljani in založbo Nova revija.

357

Prevod *Biti in časa* v slovenščino je vsekakor prava priložnost za ponovni pretres poglobitnih vprašanj in odgovorov tega temeljnega dela filozofije 20. stoletja. Tako sta ob 70-letnici izida *Biti in časa* poleg ljubljanskega skoraj istočasno potekala še simpozija na Dunaju in v Moskvi, kar samo po sebi kaže na nezmanjšano aktualnost Heideggrovih filozofskih razmišljanj. Ta aktualnost je dvojne narave, saj po eni strani izhaja iz daljnosežnih miselnih uvidov, ki so bistveno zaznamovali filozofsko sodobnost, po drugi strani pa iz hermenevtičnih problemov, ki jih isti uvidi puščajo odprte in ki se pogosto izkazujejo kot nerešljivi. Prav tu so se pokazale tudi največje težave pri prevajanju tega dela v slovenščino.

Razmerje med interpretacijo in prevodom je sicer že v zasnovi začrtalo smer

---

---

filozofskega pogovora o Heideggru v Ljubljani. Na simpoziju je s slovenske strani s predavanji sodelovalo šest filozofov, od tega kar štirje, ki so prevajali *Bit in čas* in so svoje prispevke neposredno ali posredno povezovali s svojimi prevajalskimi in interpretativnimi izkušnjami. Od osmih tujih filozofov so na simpoziju pretežno sodelovali bodisi izdajatelji Heideggrovih spisov, ki izhajajo pri založbi Klostermann iz Frankfurta na Maini, bodisi prevajalci njegovih del (v češčino, hrvaščino in italijanščino). Simpozij je potekal v nemškem jeziku, prispevki slovenskih udeležencev pa bodo predstavljeni še enkrat, tokrat v slovenščini, v okviru rednih predavanj Fenomenološkega društva v Ljubljani.

Poglavitni namen simpozija ni bil kakšna reaktualizacija ali celo popularizacija Heideggrove misli, saj je kaj takega po več kot pol stoletja recepcije Heideggra na Slovenskem tudi povsem nepotrebno. Šlo je predvsem za poskus pretresa nekaterih osnovnih temeljnih konceptov iz *Biti in časa*, kot so hermenevitično-fenomenološka metoda, vsakdanja in samolastna tubit, sotubit, razumevanje biti, ontološko določilo skrbi, časovnost, zgodovinskost, destrukcija ontologije in jezik.

358

Simpozij je pričel Dean Komel (Ljubljana) s predavanjem *Skrivnost srečevanja (Das Geheimnis des Begegnens)*, ki je obravnavalo bistvene značilnosti in modifikacije v Heideggrovem pojmovanju fenomena kot odlikovanega načina srečevanja nečesa kot nečasa. Problematika srečevanja fenomenov naj ne bi imela zgolj metodične, ampak tudi etično razsežnost, kolikor je človek v svojem bistvu izpostavljen razkritosti biti. Na področje etike oziroma politike je sicer poseglo naslednje predavanje Petra Trawnyja (Wuppertal) z naslovom *O moči in »se«-ju (Über die Macht und das »Man«)*, ki se je izhodiščno opiralo na Heideggrovo analizo povprečne vsakdanje tubiti iz *Biti in časa*. To tematiko mu je uspelo povezati s politološkimi tezami Ernsta Jüngerja in Hannah Arendt in na tej podlagi je razvil vprašanje moči v krizi novoveškega pojmovanja političnosti.

Sledili sta predavanji, posvečeni tematiki prehoda Heideggrove misli od analitike tubiti k bitnozgodovinskemu mišljenju. Sporno je predvsem to, ali razlog za ta prehod tičijo v nedomišljenosti izhodišč eksistencialne ana-

---

---

litike v *Biti in času* ali pa gre tu za neko globlje segajočo nemožnost misliti bit kot bit, ki ni odvisna zgolj od glave kakega filozofa, ampak pomeni neko usojenost sveta zahodne človeškosti sploh. Rainer Thurnher (Innsbruck) je v svojem predavanju *Heideggrov obrat pred »obratom«* – spremembe njegovega pojma filozofije po Biti in času (*Heideggers Kehre vor der »Kehre«* – *Wandlungen in seinem Philosophiebegriff nach »Sein und Zeit«*) skušal pokazati, kako se Heidegger takoj po izidu *Biti in časa* poda na pot kritičnega samopremisleka, ki ga naposled povsem odvede od transcendentalne znanosti in privede na »prosto«, v bližino pesnjenja. Dietmar Koch (Tübingen) se je v podobno naravnem razmišljanju z naslovom *Dvostranski temeljni nastavek Biti in časa in »tubit v človeku«* (*Der zwitterhafte Grundansatz von »Sein und Zeit«* und das »Da-sein im Menschen«) osredotočil predvsem na dvoznačnost odprtosti biti v razliki do bivajočega. Tine Hribar (Ljubljana) in Pavel Kouba (Praga) sta vsak na svoj način skušala pokazati na temeljno paradoksijo Heideggrove opredelitve časa kot horizonta za razumevanje smisla biti, ki predpostavlja grško dojetje biti kot prisotnosti. Predavanje Tineta Hribarja *Vprašanje biti kot prezenca* (*Die Frage nach dem Sein als Präsenz*) je bilo osredotočeno predvsem na težavnost izpeljave problematike temporalnosti glede na izhodišča, ki jih Heidegger podaja v *Biti in času*. Pavel Kouba je v svojem predavanju *Smisel prisotnosti* (*Der Sinn der Anwesenheit*) opozoril na neuravnoteženo Heideggrovo obravnavo časovnosti in prostorskega in se poglobil v vprašanje znotrajsvetnosti tubiti same.

359

Kar nekaj predavanj je bilo namenjeno Heideggrovemu odnosu do filozofske tradicije, ki je do izida *Biti in časa* leta 1927 precej različen kot po njem. Medtem ko je pred *Bitjo in časom* in še v njiju v ospredju zlasti prisvojitve filozofske tradicije, postane nato poglobljeno preseženje le-te v mišljenju biti kot biti, ki naj bi v filozofski tradiciji ostalo nemišljeno.

Predavanje Željka Pavića (Zagreb) *Bes razumevanja – Heideggrovi pristopi k Schleiermacherjevi hermenevtiki* (*Wut des Verstehens – Heideggers Zugänge zur Hermeneutik Schleiermachers*) je bilo namenjeno Heideggrovemu razmerju do Schleiermacherja, utemeljitelja hermenevtike kot splošnega nauka o razlagi in razumevanju ter pomembnega filozofa religije (upo-

---

števal ga je zlasti Rudolf Otto). Pavić je posebej izpostavil besedno zvezo »bes razumevanja«, ki jo Heidegger, ne da bi to izrecno omenjal, prevzema od Schleiermacherja, najdemo pa jo v njegovih predavanjih iz *Fenomenologije religioznega življenja* iz leta 1920/21.

Drugi dan simpozija je še bolj izstopil problem Heideggrovega razmerja do zgodovinskosti eksistence in do zgodovine filozofije. Valentin Kalan, ki je tudi predsednik Slovenskega filozofskega društva kot organizatorja simpozija, je v predavanju *Duša in tubit (Seele und Dasein)* zlasti opozoril na tista mesta v *Biti in času*, ki se neposredno navezujejo na Aristotelov nauk o duši (Valentin Kalan je tudi prevajalec Aristotelove razprave o duši v slovenščino). Posebej je poudaril povezavo med Heideggrovim ontološkim določilom skrbi in razumevanjem končnosti. To je bilo tudi izhodišče predavanja italijanskega filozofa Maria Ruggeninija (Benetke) *Eksistenca in razumevanje biti (Existenz und Seinsverständnis)*, ki je kulminiralo v misli o eksistencialni nujnosti razumevajočega pogovora med ljudmi. Končnost človeške eksistence je torej treba motriti z vidika medčloveškosti kot skrivnostne odprtosti sporazumevanja.

360

Vprašanje jezika oziroma razmerja med govorom in jezikom v *Biti in času* je bilo tudi v ospredju predavanja Heinricha Hüniija (Wuppertal) *Kako pride fenomenologija do zgodovine? (Wie kommt die Phänomenologie zur Geschichte?)*. V tem okviru se je sicer največ pomudil ob problemu oblikovanja teoretske naravnosti iz praktične – tu zadenemo ob fenomen sveta oz. svetovne zgodovine, ki je v *Biti in času* sicer zastavljen, ne pa tudi popolnoma razvit. Dve predavanji mlajših filozofov iz Ljubljane, Roberta Petkovška *Platon v Biti in času (Platon in Sein und Zeit)* in Francija Zoreta *Platonska aporetika bivajočega kot izhodišče Heideggrovega dela Bit in čas (Platonische Aporie des Seienden als Ausgangspunkt von Heideggers »Sein und Zeit«)*, sta se dotikali Heideggrovega odnosa do Platona pred delom *Bit in čas* in neposredno v njem, ki je v splošnem manj »odklonilen« kot po njem. Damir Barbarić se je v svojem predavanju *Vloga trenutka v Biti in času (Die Rolle des Augenblicks in »Sein und Zeit«)* povrnil k problematiki časovnosti, tokrat z vidika fenomena trenutka, ki ima odločilno mesto že v Platonovem *Parmenidu*.

Sklepno predavanje Ivana Urbančiča, ki je konec šestdesetih let že prevedel *Uvod v Bit in čas*, se je dotikalo teme *Interpretiranje in/ali mišljenje (Interpretieren und/oder Denken)*. Urbančič je navrgel načelni problem, ali ukvarjanje s Heideggrovo mislijo, kot ga predstavlja tudi ljubljanski simpozij, samo ne pripada tistemu, kar je Heidegger opredelil kot konec filozofije v pozabi biti? Nastopi vprašanje, po čem je temeljno uglaseno naše interpretiranje Heideggrove misli.

Naj pripomnim, da tu trčimo na neko brezdanko razglaščenosti, ki opredeljuje naš čas, kolikor je to sploh še kak čas. Heideggrova zahteva iz *Biti in časa*, da je treba prebuditi smisel za vprašanje biti, je dobesedno »padla v prazno«. Toda ta padec in praznina morata biti dojeta v pozitivnem pomenu in postati tista eksistencialna izkušnja, ki je danes resnično vredna pogovora med filozofi. Tako vzeto niti filozofsko prevajanje niti filozofska interpretacija nista nekaj duhovnozgodovinsko izpraznjenega, marveč – izpolnjujočega. Izpolnjujočega tudi v smislu izkustva bivanjske odprtosti, ki izhaja iz tega, da se bit, povedano z Aristotelom, izreka mnogovrstno, da je vprašanje biti bistveno večsmiselno in da so odgovori nanj vselej zgodovinsko določeni.